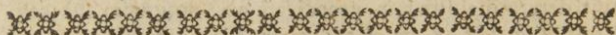

§. 325. Quemadmodum autem ex praemissis veris vera conclusio non potest non legitime fluere (§. 323.): ita caue, ne ex conclusionibus, quae per iustam et euidentem consequentiam ex praemissis deductae sunt, diiudices ipsas praemissas.

Conclusio saepius ex praemissis legitime fluit et vera est, quamuis vel ambae praemissae, vel alterutra saltem earum, falsae sint, e. gr. *Omnis spiritus est corpus. Omnis lapis est spiritus: E. Omnis lapis est corpus.* Conclusio vera est, legitime fluit ex praemissis, et nihilo minus ambae sunt falsae. Miror itaque, Reuerendum LANGIVM in scriptis suis, philosophiae Wolfianae oppositis, subinde hanc thesin pro Postulato habere, atque illam ad primae philosophiae elementa (zum philosophischen ABC) referre.

CAPVT II.

DE

OPPOSITIS VERITATIS FALSITATE, ERRORE, PRAEIVDICIIS ET FALLACIIS.

§. 326.

QUEMADMODVM verum in idea mentis simplici, iudicio item et ratiociniis reperitur (§. 317. seqq.): ita vero oppositum falsum iidem aut est in idea simplici, aut in iudicio, aut denique in ratiocinio.

§. 327. *Falsum* generatim definimus per disconuenientiam cogitationum nostrarum cum obiecto. *Falsitas* itaque in idea simplici reperitur, si repraesentatio mentis a re repraesentata discrepat, siue, quod idem est, si rem aliter nobis concipimus ac in se est.

§. 328.

§ 328. In iudicio deprehenditur falsitas, quando ideas, quae non erant combinandae, combinamus, et quando contra seiungimus eas a se inuicem, quae non erant seiungendae.

§ 329. Quum ad propositionum veritatem pertineant, vt 1) affirmanda affirmant, et neganda negent, 2) vt, qui vniuersaliter combinari, vel separari debent conceptus, combinentur, vel seiungantur vniuersaliter, et qui particulariter coniungi, vel seiungi debent, coniungantur et separentur particulariter (§.319.): 3) facile patet, falsitatem vel in affirmatione et negatione propositionum latere, cum neganda scilicet affirmas, et affirmanda negas, vel in vniuersalitate et particularitate propositionum locum inuenire, cum nimirum ea vniuersaliter enuncias, quae enunciari decebat particulariter, et contra.

Si e. gr. dicis, *Corpus cogitat*, est falsa propositio, quia hic affirmas id, quod erat negandum. Adeoque hic falsitas latet in qualitate propositionum. Si dixeris porro, *O. homo est eruditus*, habes falsam propositionem, ratione quantitatis, id enim, quod quibusdam tantum hominibus competit, tribuis omnibus.

§ 330. Datur criterium veritatis (§.321.), detur itaque etiam necesse est criterium falsitatis, quod est repugnantia subiecti et praedicati. Quoties scilicet praedicatum repugnat subiecto, toties propositio non potest non esse falsa.

§ 331. Si quis propositionem veram pro falsa habet, aut falsam pro vera, is *errat*, vt adeo error recte definiatur per confusionem iudiciorum, siue error est assensus propositioni *falsae temere*, seu *sine ratione datus*.

E. gr. haec propositio falsa est: *Anima est mortalis*. Si itaque quis hanc propositionem pro vera habuerit, et affirmaverit, *animam esse mortalem*; tunc errat.

§. 332. *Quicumque itaque errat, affirmanda negat, et neganda affirmat. Demonstr.* Cum falsa sit propositio, quae affirmanda negat, et neganda affirmat (§. 329.); consequens est, ut, qui assensum praebet falsae propositioni, affirmanda neget, et neganda affirmet. Qui assensum praebet falsae propositioni, dicitur *errare* (§. 331.). E. quicumque errat, affirmanda negat, et neganda affirmat.

§. 333. Error in iudicando commissus, dicitur *praeiudicium*. Praeiudicium itaque vocamus iudicium erroneum, per praecipitantiam latum.

Vox *praeiudicii* sumitur vel in sensu iuridico, vel in sensu philosophico. In illo sensu dicunt id praeiudicium, quod exemplum praebet in eadem causa. In hoc vero praeiudicium est error per praecipitantiam in iudicando commissus. Ille autem error in iudicando per praecipitantiam commissus ideo dicitur *praeiudicium*, vel quia praeiudicia iudicium sanae rationis certum antecedunt, vel quia committuntur ante, quam iudicium pervenerit ad maturitatem. Non itaque incommode cum CICERONE praeiudicatam opinionem illam esse dixeris, cum temere falsae rei, vel non satis cognitae, assentimur.

§. 334. *Quam dedimus, praeiudiciorum definitio nos edocet, praeiudiciorum originem et prima incunabula esse quaerenda in corrupto intellectu. Demonstr.* Cum omne praeiudicium sit iudicium erroneum (§. 333.); erroneum autem iudicium non possit non ex confusis et obscuris notionibus, adeoque ex corrupto intellectu ortum suum trahere, id quod cuique manifestum; sequitur, ut recte originem ultimam praeiudiciorum repetamus ab intellectu corrupto.

BVDDEVS aliique praeiudiciorum causas constituunt vitia voluntatis, ex quo deinde illa falsa profuxit thesis, emendationem esse a voluntate inchoandam, non ab intellectu. Conf. SYRBI *Philosophia Rat. p. 5.*

§. 335. Praeiudiciorum species aliae ab aliis constituuntur, et quodlibet istorum praeiudiciorum peculiari nomine appellatur.

Ratione obiecti diuiduntur praeiudicia in *theoretica et practica*, item in *theologica, iuridica, medica, philosophica, philologica* etc. *Ratione temporis* poterant describi praeiudicia in *praeiudicia infantiae, adolescentiae, aetatis virilis et senilis*. Huc referri commode possunt *idola tribus, specus, fori atque theatri*, qua appellatione FRANCISC BAC. DE VERVLAMI *de Augm. scientiar. Lib. V. Cap. IV.* differentiam praeiudiciorum siue praeconceptorum opinionum indicare voluit. Per *idola tribus* intelligit eiusmodi hypotheses et praeconceptas opiniones, quae in ipsa natura humana sunt fundata. Per *idola specus* intelligit ista principia erronea, cum quis errandi occasionem a se desumit. Per *idola fori* intelligit iudicia erronea, ex commercio et consuetudine hominum acquisita. *Idola denique theatri* vocat opiniones erroneas, quae ex variis philosophorum placitis haustae sunt. Cel. SYRBIVS distinguit praeiudicia in praeiudicia *praecipitantis, proprietatis et auctoritatis humanae*. Ad illa refert, 1) *praeiudicium temeritatis*, 2) *praeiudicium oscitantiae* etc. Ad praeiudicia proprietatis referunt *praeiudicium inuentionis propriae*, item *praeiudicium sectae, receptae hypothesis, praeiudicium familiae, nationis, patriae* etc.

§. 336. Praeiudicia sunt iudicia erronea, per praecipitantiam lata (§. 333.). Cum vero praecipitanter vel maxime tum iudicemus, cum, re minus examinata, ideo aliquid affirmamus vel negamus, quia alter, in arte probe versatus, idem affirmat vel negat, oritur hinc *praeiudicium auctoritatis*. Hoc autem iudicium, praecipitanter latum, ideo dicitur praeiudicium auctoritatis, quia aliorum auctoritas ratio est, cur aliquam rem vel pro vera, vel pro falsa habemus. Porro cum

ipsi nos, nondum perspecta vel veritate, vel falsitate alicuius propositionis, iudicamus festinantius, quam par est, et, viribus nostris nimium confisi, non facile nos errare posse existimamus; oritur hinc *praeiudicium nimiae confidentiae*.

In illo praeiudicio plus tribuitur aliorum viribus, quam decebat; in hac autem de viribus propriis plus isto speratur. De aliis praeiudiciis coram plura. Ex dictis autem facillimo negotio patet, quod in omni praeiudicio homines secundum certas praemissas iudicare soleant. Sic. e. gr. in praeiudiciis auctoritatis iudicant homines secundum hanc propositionem: Hoc illudue hic vel ille, quem ob sapientiam et aetatem veneror, pro vero habet, aut falso: E. est verum, aut falsum. In praeiudicio praecipitantiæ ita argumentantur homines: Hoc ego ignoro: E. leue est et contemnendum. Item: Hoc ego propria inveni meditatione, et facile ego possum perspicere veritatem: E. verum est.

§. 337. *Ex his nunc perspicuum est, omnem illum, qui praeiudicia euitare vult, tandem iudicium suum suspendere debere, donec veritatis rationes internas intimius et distinctius perspiciat. Demonstr.* Cum praeiudicium sit iudicium, per praecipitantiam latum (§. 333.), praecipitantia autem in iudicando euitetur, si assensum et iudicium ruum aliquamdiu suspenderit: manifestum est, ad praeiudicia euitanda necessariam et vtilem esse iudicii et assensus suspensionem.

§. 338. *Dubitare nihil est aliud, quam suspendere iudicium. Suspendere autem iudicium ille dicitur, qui neque affirmat, neque negat.*

§. 339. *Patet hinc, dubitationem ad quoduis praeiudicium euitandum apprimè esse vtilem. Demonstr.* Cum ad praeiudicia euitanda multum faciat suspensio iudi-

iudicii (§ 337). Ille autem dubitare dicitur, qui suspendit iudicium (§ 338.) et dubitatio adeo nihil aliud fit, quam suspensio iudicii; consequens est, ut ad praecudicia evitanda vel in primis cuique dubitatio fit commendanda.

Dum vero hic dubitationem commendamus, non scepticam illam et stolidam, sed sobriam et cum ratione susceptam approbamus. Quemadmodum enim non sine ratione aliquid affirmandum est aut negandum: ita etiam sine ratione non est dubitandum. Caue autem α) ne confutidas dubitationem cum negatione. Non is statim aliquam rem negare censendus est, de qua dubitat. β) Quae evidentiam maximam habent, vel diuina auctoritate nituntur, de iis dubitandum non est.

§. 340. Haecenus de falsitate, quae est in idea simplici, itemque in iudiciis et propositionibus. Nunc ad id, quod falsum est in ratiocinatione, pertractandum accedemus.

§. 341. Veritas inest ratiocinationi, quum recte ratiocinamur (§. 320.) Recte autem ratiocinamur, quum syllogismus ratione praemissarum verus est, siue ratione *materiae* (§. 320.), et praeterea regulis syllogisticis, superius demonstratis, conuenienter concinnatur. Ex quo, vi oppositorum, conficitur, falsas esse ratiocinationes, vel ratione propositionum praemissarum siue *materiae*, vel ratione modi concludendi siue *formae*.

§. 342. Falsae ratiocinationes ratione formae dicuntur *paralogismi*, item *sophismata*. *Paralogismus* est, cuius vitiosa forma nulla crypsi regitur.

E. gr. *O. adulterium est evitandum, N. homicidium est adulterium, E. N. homicidium est evitandum.*

§. 343. *Sophismata* sunt syllogismi falsi, cuius forma vitiosa crypsi regitur.

E. gr. *O. sancti peccato sunt obnoxii, O. adulterium est peccatum, E. O. sancti sunt obnoxii adulterio.* In hoc sophismate forma vitiosa est cryptica. Si enim ad formam manifestam redegeris syllogisum, deprehendes, esse illum in prima figura, et habere maiorem propositionem particularem, quod est contra §. 269. Forma manifesta huius sophismatis erit haec: *Quoddam peccatum est illud, cui sancti sunt obnoxii, O. adulterium est peccatum, E. O. adulterium est illud, cui omnes sancti sunt obnoxii.*

§. 344. Fallacia, quae committi solet, cum falso ratiocinamur, deprehendi solet vel in terminis syllogismi eorundemque combinatione, vel extra terminos in rebus ipsis. Illa dicitur fallacia in dictione, haec extra dictionem.

§. 345. Fallacia simplicis dictionis est, si vna vox vel vnus terminus, in syllogismo occurrens, nobis imponit sua ambiguitate, ita, vt vel genuinum eiusdem sensum non capiamus, vel si vox, cum aliis combinata, formam vitiosam syllogismi, nobis non animaduertentibus, producit.

Ad fallacias simplicis dictionis referuntur α) Fallaciam ambiguitatis, qua vario vnus eiusdemque vocis significato decipimur, e. gr. *Verbum est signum conceptuum et vox euanesceus; A. Christus est verbum, E. Christus est signum conceptuum, et vox euanesceus.* β) Sicut fallacia aequiuocationis committitur, cum in vnica voce lateat ambiguitas (num α): ita, cum in integra sententia et phrasi integra aequiuocatio reperitur, tunc illud fallaciarum genus dicitur fallacia amphibolias. E. gr. *Scio, tuum re hostem amare.* γ) Pertinet huc porro fallacia compositionis et diuisionis. Illa est, cum male in argumentatione coniunguntur, quae erant disiungenda; haec est, in qua male disiunguntur, quae erant coniungenda; E. gr. *Nullus renatus potest peccare, i. Io. V, 18. Qu. homo est renatus, E. quidam homo non potest peccare.* Hic enim maior sumitur in sensu composito. *Nullus renatus, quatenus est renatus, potest peccare.* At conclusio sumitur in sensu diuiso. Seiungis enim in conclusione rō

rena-

renatum esse ab idea hominis. Plura exempla in lectionibus adducam.

§. 346. Haec de fallaciis dictionis. Sed, ut in verbis, ita etiam per saepe in rebus ipsis, seu verborum significationibus, latitat fallacia, quae fallacia dici solet *fallacia extra dictionem*.

Ad fallacias extra dictionem deprehendi solitas, referuntur α) *Fallaciam accidentis*, cum ex iis, quae per accidens sunt, aliquid concluditur, e. gr. *Quodcumque ducit ad Atheismum (per se) illud est malum. Atqui philosophia ducit ad Atheismum (per accidens). Ergo est mala.* β) *Fallaciam a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*, quae committitur, cum ex eo, quod cum limitatione siue restrictione verum est, colligimus aliquid, quod sine limitatione accipitur. E. gr. si dixeris: *Caius est bonus Musicus. Ergo est bonus*, fallaciam hanc committis. γ) *Fallaciam ἐπέχειν τὸ σῆμα* siue *ignorationis elenchi*, quae est, quando status controversiae mutatur, nec mens aduersarii recte intelligitur, ut adeo in hac fallacia non id probetur, quod probandum proponebatur. E. gr. Si probare velis *magistratum plane delinquentes punire non debere*, atque id inde, *quia Christus dicit: ne resiste malo*, committis fallaciam *ignorationis elenchi*. δ) *Fallaciam petitionis principii*, cum demonstratur aliquid ex eo, quod est adhuc in quaestione, siue cum ratio probans aeque est dubia ac thesis probanda. Si, e. gr. quis *pontifici Romano in omnibus credendum* affirmet, *quia est infallibilis*, committit fallaciam *petitionis principii*. Huc pertinet quoque *circulus in probando*. ε) *Fallaciam consequentiae*, cum ex antecedenti quid colligimus, quod inde non consequitur, e. gr. *Quidam patres ecclesiae philosophiam prorsus reiecerunt. Ergo philosophia est perniciosa.* ζ) *Fallaciam non causae ut causae*, cum quid pro causa assertur, quod tamen causa non est. E. gr. Cum nonnulli ita argumentantur: *Pessimi quique Athei semper fuere subtilissimi philosophi. Ergo philosophia est causa Atheismi.* η) *Fallaciam πειλιχτήσεως*, siue *plurimum interrogationum*, quando varia quaesita in vno commiscuntur. E. gr. cum quaeris, *suntne homo et planta animalia? Item: Castitas et ebrietas suntne vitium?* Hae quaestiones sunt eiusmodi, ut nec affirmando nec negando respondere queas.